

แนวทางการป้องกันและปราบปรามการทุจริตจากการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารงานพัสดุ ภาครัฐ โดยใช้แนวทางการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน

Guidelines for Preventing and Suppressing Corruption from Procurement and Government Supplies Management Using Public Sector Participation Guidance

ลลิตา ถาวรพงศ์พันธ์¹Ralita Thawonpongpan¹

Received: November 7, 2025

Revised: January 27, 2026

Accepted: June 17, 2026

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อมุ่งพัฒนารอบโมเดล โมเดลการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อ
ความสุจริตและความโปร่งใสในการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ (Citizen Engagement – Public Procurement
Integrity Model (CE-PPIM)) เพื่อป้องกันและปราบปรามการทุจริตในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ
โดยผสมผสานการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน โดยใช้ระบบข้อมูลเปิดที่ “ใช้การได้จริง” และการติดตาม
ประเมินผลที่ผูกกับเส้นตายการดำเนินงาน ส่วนระเบียบวิธีงานวิจัยนั้น ผู้วิจัยใช้แบบผสม โดยบูรณาการ
การสำรวจเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่าง 178 คน (คำนวณตามสูตร Taro Yamane ที่ค่าความคลาดเคลื่อน
0.05) เข้ากับการวิเคราะห์เชิงคุณภาพผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มกับผู้มีส่วนได้เสีย และ
ผู้วิจัยยังได้จัดกลุ่มสนทนา การวิเคราะห์ข้อมูลสัญญาณและคำร้องเรียน และใช้กรณีศึกษาเชิงลึกหนึ่งกรณีใน
หมวด “พัสดุและอะไหล่” ของหน่วยงานกองบิน ภายใต้บทนำร่อง 100 วัน โดยกำหนดมาตรการหลัก
ได้แก่ การแต่งตั้ง “เจ้าบ้านข้อมูล” จัดทำแค็ตตาล็อกอะไหล่เชิงโครงสร้าง จัดเวทีถาม-ตอบและหยั่งเสียง
สาธารณะ พร้อมทั้งจัดตั้ง ทีมผู้สังเกตการณ์อิสระในจุดชี้ขาดทางเทคนิค (โดยเฉพาะสถานการณ์ AOG)
และกำหนดข้อตกลงระดับการให้บริการของหน่วยงานรัฐ การเปิดเผยเอกสาร การร้องเรียนอย่างโปร่งใส

ผลการวิจัยยืนยันว่า แม้ชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐจะมีความ
พร้อมทางสังคม และตระหนักถึงประโยชน์ที่ชัดเจนของการเปิดข้อมูลและการตรวจสอบร่วม ต่อการลด
ทุจริตและยกระดับคุณภาพบริการสาธารณะ แต่การขยายผลการมีส่วนร่วมเชิงระบบในระยะยาวยังถูก
จำกัดด้วยอุปสรรคเชิงโครงสร้างสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ (1) ต้นทุนการเข้ามีส่วนร่วมที่สูงและการขาด
กลไกสนับสนุนที่เข้าถึงง่ายสำหรับเครือข่ายผู้สังเกตการณ์ของภาคประชาชน (ทุน เครื่องมือ ที่ปรึกษา
เวลา) (2) ช่องว่างองค์ความรู้ด้านเทคนิคในการกำกับจัดซื้อ เช่น การอ่าน TOR/ราคากลาง การใช้
มาตรฐานข้อมูลเปิด การวิเคราะห์ ‘ธงแดง’ และร่องรอยดิจิทัล และ (3) ความไม่สอดคล้อง/ลักษณะรวม

¹ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก, Email: ralitatha@gmail.com

Ph.D. Candidate in Law, Faculty of Law, Krirk University

ศูนย์ของกฎหมายและระเบียบจัดซื้อจัดจ้างที่ยังเน้นการกำกับภายใน ทำให้สถานะ สิทธิในการเข้าถึงข้อมูล การเข้าร่วมสังเกตการณ์ และการคุ้มครองผู้เปิดเผยข้อมูล ยังไม่ชัดเจน

การวิเคราะห์เชิงลึกภายใต้กรอบการจำลองความซื่อสัตย์สุจริตในการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐเชิงการมีส่วนร่วมของประชาชน Citizen Engagement Participatory Procurement Integrity Model (CE-PPIM) และหลักความยุติธรรมเชิงกระบวนการ ชี้ให้เห็นว่า ‘ความชัดเจนของขั้นตอน และ ‘ความไว้วางใจต่อสถาบันรัฐ’ เป็นปัจจัยวิกฤตที่มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อการตัดสินใจของประชาชนในการเข้าร่วมติดตามและแจ้งเบาะแสในแต่ละช่วงของวงจรจัดซื้อ เพื่อให้กลไกของโมเดลเดินได้ครบรูป ผู้วิจัยเห็นว่าต้องมี การจัดแนวเชิงกฎระเบียบและสถาบัน เท่าที่จำเป็น ได้แก่ การรับรองสถานะ/สิทธิของ สิทธิการเข้าถึงข้อมูล และการบังคับใช้ ข้อตกลงระดับการให้บริการของหน่วยงานรัฐ เพื่อเผยแพร่ผลลัพธ์สู่ แดชบอร์ดสาธารณะแบบเรียลไทม์ และสามารถติดตามผ่านดัชนีการยอมรับทางกฎหมาย เพื่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัสดุภาครัฐในโมเดลนี้สามารถใช้งานได้จริง เป้าหมายคือปิดช่องโหว่ทุจริต ลด ความเหลื่อมล้ำด้านข้อมูล/อำนาจ และยกระดับความโปร่งใส-ความรับผิดชอบร่วมกันอย่างยั่งยืนในระยะ ยาว

คำสำคัญ: การจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ, การบริหารงานพัสดุภาครัฐ, การป้องกันและปราบปรามการทุจริต, การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน, ข้อมูลเปิด

Abstract

This study develops a Participation-by-Design + Transparency-by-Design framework to prevent and combat corruption in public procurement by integrating citizen participation with usable open data and service-level agreement (SLA)-linked monitoring. A mixed-methods design was employed: a quantitative survey of $n=178$ respondents (sample size determined by the Taro Yamane formula, $e = 0.05$) was integrated with qualitative evidence from in-depth interviews, focus groups, analyses of contract datasets and complaints, and a 100-day pilot case study in the “spare parts and components” category of an aviation wing (including Aircraft-on-Ground, AOG situations). Pilot measures included appointing a “data host,” creating a structured parts catalog, opening public Q&A/market sounding, deploying independent observers at technical decision points, and enforcing SLAs for document disclosure and complaint handling.

Findings indicate strong civic/social readiness and recognition of the benefits of open scrutiny, yet long-term system-wide participation is constrained by three structural barriers: (1) high participation costs and limited support mechanisms for citizen monitor networks; (2) technical capacity gaps (reading TOR/reference prices, applying OCDS, red-flag analytics, and e-procurement/audit trails); and (3) centralized, internally focused regulations that leave access-to-information, social-witness, and whistleblower protections unclear. Analysis under the Civic-Embedded Participatory Procurement Integrity Model (CE-PPIM)

and procedural justice shows that procedural clarity and institutional trust critically shape citizens' willingness to monitor and report across the procurement cycle.

To make CE-PPIM operational end-to-end, minimal enabling alignment is required: recognition of citizen monitors' status/rights, guaranteed access to information, and enforceable SLAs. Outputs should feed a real-time public dashboard and be tracked via a Procurement Legal Acceptance Index (PLAI). The framework aims to close corruption loopholes, reduce information/power asymmetries, and strengthen transparency and shared accountability over the long term.

Keywords: public procurement, public procurement and supplies administration, corruption prevention and suppression, citizen participation, open data

บทนำ

การจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐเป็นจุดเสี่ยงสำคัญของการทุจริตเชิงระบบ เนื่องจากมีมูลค่างบประมาณสูง เกี่ยวข้องผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลากหลาย งานศึกษานี้จึงนำเสนอแนวทาง “Participation-by-Design + Transparency-by-Design” ที่ฝังการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนและข้อมูลเปิดไว้ตลอดวงจรการจัดซื้อจัดจ้าง ตั้งแต่กำหนดความต้องการร่าง TOR การคัดเลือกคู่สัญญา การทำสัญญา การตรวจรับมอบ จนถึงปิดโครงการ พร้อมชุดตัวชี้วัดและกลไกติดตามประเมินผล (M&E) ที่เชื่อมโยงกับมาตรการแก้ไขอัตโนมัติ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

งานวิจัยฉบับนี้อธิบายความสัมพันธ์เชิงระบบว่า การทุจริตในการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐมิได้เกิดจากการขาดกฎหมายเพียงอย่างเดียว หากเกิดจากภาวะข้อมูลไม่โปร่งใส เสียงของประชาชนไม่ถูกแปลงเป็นภาระหน้าที่ในการตอบสนองของรัฐ และกระบวนการขาดร่องรอยตรวจสอบย้อนกลับอย่างเป็นรูปธรรม ด้วยเหตุนี้ แนวทางที่เสนอจึงมุ่ง “ยกระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน” ให้เป็นกลไกเชิงความรับผิดชอบที่ทำงานร่วมกับเครื่องมือกำกับความซื่อสัตย์ของระบบจัดซื้อจัดจ้าง ทั้งในมิติการเปิดเผยข้อมูล การกำหนดมาตรฐานการตอบกลับ และการสร้างหลักฐานการเปลี่ยนแปลงที่ตรวจสอบได้ โดยใช้มาตรฐานการเปิดเผยข้อมูลแบบเป็นโครงสร้าง (เช่น OCDS) เพื่อให้ข้อมูลเข้าถึงและเทียบเคียงได้ ผนวกกับกรอบข้อตกลงระดับการให้บริการ เพื่อกำหนดผู้รับผิดชอบและระยะเวลาการตอบสนองต่อข้อสังเกตหรือข้อร้องเรียนของประชาชน และใช้กลไกบันทึกร่องรอย เพื่อให้ทุกการแก้ไขเงื่อนไขหรือการตัดสินใจสามารถตรวจสอบย้อนหลังได้อย่างมีเหตุผล นอกจากนี้ การใช้ข้อตกลงความซื่อสัตย์ และทะเบียนผลประโยชน์ทับซ้อน ยังช่วยลดพื้นที่การสมรู้ร่วมคิดและการเอื้อประโยชน์ในการตัดสินใจ ขณะที่มาตรการคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแส ทำให้การเปิดเผยข้อมูลทุจริตเกิดขึ้นได้จริงในทางปฏิบัติ กล่าวโดยสรุป โมเดลที่พัฒนาจากงานวิจัยทำให้ “การมีส่วนร่วม” ไม่เป็นเพียงกิจกรรมเชิงสัญลักษณ์ แต่เป็นวงจรตรวจสอบที่เชื่อมโยงข้อมูล-เสียง-การตอบสนอง-ร่องรอย ซึ่งส่งผลให้การทุจริตทำได้ยากขึ้น ถูกตรวจพบได้เร็วขึ้น และเพิ่มความรับผิดชอบหน่วยงานรัฐอย่างเป็นระบบ

วัตถุประสงค์

1. อธิบายตรรกะเชิงทฤษฎีและหลักฐานเชิงประจักษ์ว่าการผสมผสาน การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน กับ ข้อมูลเปิดที่ใช้ได้จริง ช่วยลดโอกาสและแรงจูงใจในการทุจริตได้อย่างไร
2. ออกแบบ กรอบเชิงปฏิบัติการ Participation-by-Design ครอบคลุมบทบาท สิทธิ ช่องทางการมีส่วนร่วมในทุกช่วงวงจรของการจัดซื้อจัดจ้าง
3. กำหนด ชุดตัวชี้วัดและกลไก M&E ที่วัดผลการแข่งขัน ความโปร่งใส คุณภาพการส่งมอบ และประสิทธิผลการจัดการข้อร้องเรียนพร้อมมาตรการการแก้ไข
4. สังเคราะห์ ข้อเสนอเชิงนโยบาย เพื่อยกระดับเป็นมาตรฐานกลาง

สมมติฐาน

งานวิจัยระดับปริญญาเอกนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (mixed methods) โดยส่วนเชิงปริมาณทดสอบสมมติฐานว่า ระดับคุณภาพของข้อมูลเปิดด้านจัดซื้อจัดจ้างครบถ้วน ทันเวลา เชื่อมโยงและสามารถตรวจสอบย้อนกลับได้ ส่งผลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อประสิทธิผลการต่อต้านทุจริตของระบบ กล่าวคือ ทำให้อัตรา “ธงแดง” ต่อโครงการลดลง และการปฏิบัติตาม SLA ในการเปิดเผยเอกสาร/จัดการร้องเรียนสูงขึ้น ลดเวลาเฉลี่ยในการปิดเรื่องลง โดยผลดังกล่าวเกิด ผ่านตัวกลาง คือ ความชัดเจนของขั้นตอน และความไว้วางใจต่อสถาบันรัฐที่เพิ่มขึ้น

ขอบเขตการวิจัยหรือการศึกษา

1. ขอบเขตด้านพื้นที่: งานวิจัยนี้ครอบคลุมหน่วยงานรัฐตลอดทั้งวงจรจัดซื้อจัดจ้างและบริหารพัสดุ โดยโฟกัสภาคส่วนที่ใช้งบประมาณสูงและมีความเสี่ยงทุจริต เพื่อเทียบความต่างเชิงบริบทและความพร้อมของข้อมูลระหว่าง หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งนี้มีกรณีศึกษานำร่อง 100 วันในหมวด “พัสดุและอะไหล่” ของหน่วยงานกองบิน เพื่อสแตนด์การดีกลไก Participation-by-Design + Transparency-by-Design ในบริบทเทคนิคสูงและเวลาเร่งด่วน (เช่น AOG) เน้นวัดผลต่อ “ธงแดง” และการปฏิบัติตาม SLA แบบเรียลไทม์ เพื่อเห็นความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพข้อมูลเปิด โครงสร้างการทำงาน และผลลัพธ์การลดทุจริตอย่างเป็นรูปธรรม

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา: ครอบคลุมวงจรจัดซื้อจัดจ้างครบถ้วน ตั้งแต่กำหนดความต้องการ/TOR ถึงปิดโครงการ โดยเน้นคุณภาพข้อมูลเปิดตามมาตรฐาน OCDS—ครบถ้วน ทันเวลา ตรวจสอบย้อนกลับได้ และเครื่องอ่านได้—ควบคู่การวิเคราะห์ธงแดง ร่องรอยดิจิทัลบน e-Procurement และการปฏิบัติตาม SLA ในการเปิดเผยเอกสาร/รับเรื่องร้องเรียน ทั้งนี้ศึกษากลไกคุ้มครองความสุจริต (COI Register, Integrity Pact, การคุ้มครองผู้เปิดโปง) และทบทวนกรอบกฎหมายด้านสิทธิการมีส่วนร่วมและการเปิดเผยข้อมูล (รวม PDPA เฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้อง) เพื่อประเมินว่าระบบเหล่านี้ช่วยให้สังคมตรวจสอบและลดทุจริตได้จริงเพียงใด

3. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง : การวิจัยนี้มุ่งประชากรซึ่งเกี่ยวข้องกับโครงการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐในพื้นที่ศึกษา ครอบคลุมประชาชนผู้รับบริการ เครือข่ายภาคประชาสังคม ผู้ประกอบการ หรือผู้ยื่นข้อเสนอ และเจ้าหน้าที่พัสดุระดับปฏิบัติ

ระเบียบวิธีการวิจัยหรือศึกษา

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน โดยมุ่งเน้นการบูรณาการข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ เพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่ทั้งลึกซึ้งและมีความน่าเชื่อถือสูง

1. การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

1.1 กลุ่มตัวอย่าง : สุ่มตัวอย่างจำนวน 178 คน จากคณะทำงานในกองบินและผู้ประกอบการหรือผู้ยื่นข้อเสนอ โดยใช้สูตร Taro Yamane ค่าความคลาดเคลื่อน 0.05 โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างอย่างง่ายเพื่อทดสอบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของคุณภาพข้อมูลเปิด

1.2 เครื่องมือ: แบบสอบถาม (Questionnaire Survey) ที่ออกแบบเพื่อวัดระดับการรับรู้สิทธิทางกฎหมาย ความชัดเจนของขั้นตอนการมีส่วนร่วม ภาระกักกับดูแลและความน่าเชื่อถือของข้อมูล

1.3 การวิเคราะห์: ใช้สถิติเชิงพรรณนา การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (CFA) และโมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) เพื่อทดสอบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรคุณภาพของข้อมูลเปิดกับความเสี่ยงต่อการทุจริตลดลง

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

2.1 กลุ่มตัวอย่าง : การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักจำนวน 32 คน เช่น ประชากรซึ่งเกี่ยวข้องกับโครงการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐในพื้นที่ศึกษา ครอบคลุมประชาชนผู้รับบริการ เครือข่ายภาคประชาสังคมผู้ประกอบการหรือผู้ยื่นข้อเสนอ และเจ้าหน้าที่พัสดุระดับปฏิบัติ

2.2 การวิเคราะห์: ใช้ใช้การวิเคราะห์เชิงธีม (Thematic Analysis) และ การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา(Content Analysis) เพื่อสังเคราะห์หัตสประเด็นหลัก จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับประสบการณ์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเฝ้าระวังและ ตรวจสอบข้อร้องเรียน, อุปสรรคเชิงกฎหมาย และระเบียบและกระบวนการ เช่น สิทธิการเข้าถึงข้อมูล ความชัดเจนขั้นตอน การคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแส)

2.3 การตรวจสอบคุณภาพข้อมูล: ใช้การตรวจสอบแบบ Triangulation (ตรวจสอบไขว้) ระหว่างผลเชิงคุณภาพและปริมาณ เพื่อเพิ่มความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อค้นพบ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เชิงนโยบาย: ได้ข้ออธิบายเชิงทฤษฎีและหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ชี้ให้เห็นกลไกเชิงสาเหตุว่า “การมีส่วนร่วมของประชาชนร่วมกับข้อมูลเปิดที่ใช้ได้จริง” ช่วยลดโอกาสและแรงจูงใจในการทุจริตได้อย่างไร

2. เชิงปฏิบัติ: ได้กรอบเชิงปฏิบัติการ Participation-by-Design ที่กำหนดบทบาท สิทธิ และช่องทางการมีส่วนร่วมตลอดวงจรจัดซื้อจัดจ้าง พร้อมคู่มือ ขั้นตอน แบบฟอร์ม และเทมเพลตเพื่อนำไปใช้ได้จริง

3. เชิงตลาดและผู้ประกอบการ: ตัวชี้วัดและกลไก M&E สำหรับประเมินผลด้านการแข่งขัน ความโปร่งใส คุณภาพการส่งมอบ และประสิทธิผลการจัดการข้อร้องเรียน รวมถึงแนวทางปรับแก้เมื่อพบความเสี่ยงหรือข้อบกพร่อง

4. เชิงวิชาการ: ได้ข้อเสนอเชิงนโยบายเชิงระบบเพื่อยกระดับสู่มาตรฐานกลาง อาทิ การกำหนดเจ้าบ้านข้อมูล มาตรฐานข้อมูลกลาง ช่องทางรับฟัง/อุทธรณ์ที่มี SLA และแดชบอร์ดติดตามผล

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยนี้ตั้งอยู่บนฐานทฤษฎีสหสาขา โดยเฉพาะ นิติศาสตร์เชิงสังคม (socio-legal) ที่มองกฎหมายในทางปฏิบัติและ ความยุติธรรมเชิงกระบวนการ, รัฐศาสตร์ และ รัฐประศาสนศาสตร์ ว่าด้วยธรรมาภิบาลและการมีส่วนร่วมและเศรษฐศาสตร์การจัดซื้อจัดจ้าง (principal-agent, rent-seeking) ตลอดจนองค์ความรู้ของข้อมูลภาครัฐแบบเปิดและระบบสารสนเทศ (open data quality, auditability) และความไว้วางใจสถาบัน การทบทวนวรรณกรรมแบ่งเป็นสองส่วนหลัก: ส่วนแรกสังเคราะห์กรอบแนวคิดและทฤษฎี ภายใต้โมเดล CE-PPIM บทบาทของ OCDS, SLA, audit trail, Integrity Pacts, COI register และการคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแส เพื่ออธิบายเส้นทางเหตุผล, ส่วนที่สองทบทวนงานวิจัยและกรอบกฎหมายด้านนโยบายด้านจัดซื้อจัดจ้างทั้งของไทยและต่างประเทศ เพื่อระบุ การจัดการเชิงกฎระเบียบที่จำเป็นเพื่อให้โมเดลนำไปใช้ได้จริง

1. กรอบแนวคิดและทฤษฎีหลัก (Conceptual Framework and Core Theories)

งานวิจัยนี้บูรณาการแนวคิดจากกฎหมาย การบริหารรัฐกิจ เศรษฐศาสตร์การแข่งขัน และข้อมูลเปิด เพื่อสร้างกรอบ CE-PPIM (Citizen Engagement – Public Procurement Integrity Model) ซึ่งออกแบบมาตรการทางกฎหมายและกลไกเชิงระบบที่เข้ากับบริบทไทย โดยเน้นให้ประชาชนมีบทบาทตรวจสอบการจัดซื้อจัดจ้างตลอดวงจร โครงสร้างแนวคิดตั้งอยู่บนความเชื่อมโยงระหว่าง “ข้อมูลเปิด-การมีส่วนร่วม-ความรับผิดชอบ” เพื่อลดทอนแรงจูงใจการทุจริตและยกระดับคุณค่าความคุ้มค่าเงินภาษี

1.1 Transparency–Accountability–Participation (TAP) และ Social Accountability

แกนกลางของกรอบคือ TAP: เปิดเผยข้อมูลเชิงรุกในรูปแบบที่ใช้การได้, สร้างช่องทางให้ประชาชนแสดงความคิดเห็น/ร้องเรียนอย่างปลอดภัย, และกำหนดพันธกรณีตอบสนองของหน่วยงานรัฐอย่างชัดเจน ผลคือเกิดความรับผิดชอบเชิงสังคมที่ตรวจสอบได้ ไม่ใช่ความโปร่งใสเชิงสัญลักษณ์

1.2 Principal–Agent และอสมมาตรของข้อมูล

ในกระบวนการจัดซื้อ เจ้าหน้าที่รัฐทำหน้าที่ “ตัวแทน” ของสาธารณะ ความเสี่ยงเชิงคุณธรรม (moral hazard) เกิดจากช่องว่างข้อมูลและดุลพินิจที่กว้าง เครื่องมือข้อมูลเปิดและร่องรอยตรวจสอบ (audit trail) จึงถูกออกแบบมาเพื่อลดอสมมาตร เพิ่มโอกาสถูกตรวจพบ และทำให้เหตุการณ์ตัดสินใจพิสูจน์ย้อนกลับได้

1.3 ปฏิบัติการร่วมต้านคอร์รัปชันและบรรทัดฐานความสุจริต

คอร์รัปชันดำรงอยู่ได้เมื่อ “ทุกคนเชื่อว่าคนอื่นก็ทำ” การสร้างบรรทัดฐานความสุจริตเชิงสถาบันจึงต้องมีกลไกเฝ้าระวังอิสระและการมีส่วนร่วมอย่างมีอำนาจ เครื่องมืออย่าง Integrity Pacts และการคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแสช่วยเลื่อนค่านิยมจากความเคยชินไปสู่ความคาดหวังทางสังคม

1.4 เศรษฐศาสตร์การแข่งขันในจัดซื้อจัดจ้าง

ความคุ้มค่าเกิดจากตลาดที่แข่งขันจริง ตัวชี้วัดสำคัญได้แก่ จำนวนผู้ยื่นเฉลี่ย อัตรา single-bidder การระบุเงื่อนไขจำเป็น และพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงสัญญา เครื่องมือข้อมูลแบบ OCDS และอนุกรมเวลา “งตรงรูปแบบ” ช่วยติดตามความผิดปกติและกระตุ้นให้เกิดการแข่งขันที่เป็นธรรม

1.5 โมเดล CE-PPIM และบทบาทของเครื่องมือ

CE-PPIM ผสานห่วงโซ่ “ข้อมูล-การมีส่วนร่วม-การบังคับใช้” ผ่านหกเครื่องมือหลัก: OCDS ทำให้ข้อมูลทุกช่วงของสัญญาเป็นข้อมูลที่เชื่อมโยงกันได้ กำหนด SLA ช่วงเวลารับและปิดข้อร้องเรียนพร้อมแจ้งผลกลับประชาชน จัดทำบันทึกลำดับเหตุการณ์การตัดสินใจและการแก้ไขเอกสารแบบสามารถตรวจย้อนกลับได้ พร้อมทั้ง เพิ่มการเฝ้าระวังอิสระและถอดบทเรียนเชิงระบบ และจัดการผลประโยชน์ทับซ้อนพร้อมทั้งคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแส เมื่อเครื่องมือเหล่านี้ทำงานร่วมกัน จะเพิ่มการตรวจพบ เพิ่มต้นทุนการทุจริต และยกระดับความไว้วางใจต่อภาครัฐ

2. งานวิจัยด้านกฎหมายและนโยบายจัดซื้อจัดจ้างที่เกี่ยวข้อง

2.1 กฎหมายและนโยบายในประเทศไทย: การทบทวนวรรณกรรมชี้ว่ากรอบกฎหมายไทยยังให้ความสำคัญกับการกำกับดูแลเชิงปฏิบัติการภายใน มากกว่ากลไกเปิดเผยข้อมูลและการมีส่วนร่วมของสาธารณะอย่างเป็นระบบ แม้จะมีระบบอิเล็กทรอนิกส์กลาง แต่คุณภาพ/ความครบถ้วนของข้อมูลยังไม่สม่ำเสมอ ช่องทางร้องเรียนกระจัดกระจายและไม่ผูกกับ SLA ชัดเจน การจัดการ COI ยังขาด ทะเบียนสาธารณะและกระบวนการเฝ้าระวังที่ตรวจสอบได้ ขณะที่ ร่องรอยการตรวจสอบย้อนหลังระดับหลักฐานดิจิทัลยังไม่ ครอบคลุมทุกขั้นตอน ทำให้การพิสูจน์เหตุผลทางกระบวนการทำได้ยาก

2.2 กฎหมายเปรียบเทียบ: การศึกษาเปรียบเทียบในต่างประเทศ สะท้อนแนวปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพและใช้งานได้จริง เช่น ยูเครนเผยแพร่ข้อมูลจัดซื้อครบวงจรตาม OCDS ผ่านระบบ ProZorro/DoZorro ซึ่งก็คือแพลตฟอร์ม “ภาคประชาชน/ธุรกิจ” สำหรับติดตาม ตรวจสอบ และให้ข้อร้องเรียนต่อการจัดซื้อจัดจ้างใน ยูเครน พร้อม API และแดชบอร์ดตรงแสดงสำหรับสังเกตความเสี่ยง, สหราชอาณาจักรเผยแพร่ข้อมูลจัดซื้อในรูปแบบ OCDS บน Contracts Finder ด้าน Integrity Pacts มีการใช้ทั้งในโครงการทุนของสหภาพยุโรป ขณะที่กฎหมายคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแสถูกยกระดับและมีระบบคุ้มครองและให้รางวัลแก่ผู้แจ้งเบาะแส ซึ่งทั้งหมดนี้สะท้อนว่าเมื่อ “ข้อมูลเปิดเผย รุก” ถูกใช้คู่กับกลไกตอบสนองที่มีเชี่ยวชาญจะช่วยลดสัดส่วนการตลาดผูกขาด และลดความถี่ในการแก้ไขสัญญาในทางปฏิบัติจริง

2.3 หลักการ Integrity Justice และ CE-PPIM: การวิเคราะห์เชิงลึกภายใต้กรอบ CE-PPIM และหลักความยุติธรรมด้านความสุจริตในจัดซื้อจัดจ้าง ชี้ว่า “ความเหลื่อมล้ำเชิงข้อมูล” และ “ขั้นตอนที่ ซับซ้อนและไม่โปร่งใส” เป็นอุปสรรคหลักต่อการแข่งขันที่เป็นธรรม สะท้อนปัญหา ความเป็นธรรมด้าน การกระจายโอกาส และการเข้าถึงข้อมูล (Distributive Fairness) และ ความชัดเจนของกระบวนการซึ่งบั่นทอน ความไว้วางใจเชิงสถาบัน ข้อค้นพบนี้ถูกใช้เป็นฐานในการเสนอปฏิรูปเชิงกฎหมายและระบบ ได้แก่ การบังคับใช้การเปิดเผยข้อมูลทั้งวงจรตาม OCDS, กำหนด SLA และสิทธิการรับรู้ผลแก่ผู้ร้อง, บังคับใช้ audit trail ครบถ้วน, วงกรอบ Integrity Pacts พร้อมผู้สังเกตการณ์อิสระ, จัดตั้งทะเบียน COI สาธารณะ และตรากฎหมาย คุ้มครองผู้แจ้งเบาะแส ที่ป้องกันการตอบโต้และใช้การได้จริง

3. ผลการศึกษาวิจัยและประเด็นอุปสรรคเชิงโครงสร้าง (Findings and Structural Obstacles)

ผลการวิจัยเชิงผสมผสานยืนยันว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตั้งแต่ ผู้ประกอบการรายย่อย จนถึงเจ้าหน้าที่ ด้านหน้าต้องการ การมีส่วนร่วมกับกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างจริง เมื่อทดลองใช้แดชบอร์ดสาธารณะที่ต้องยืนยันตัวตนก่อนแสดงความเห็น ผู้เข้าทดลองจำนวนมากบอกตรงกันว่า “อย่างน้อยตอนนี้นี้เรามองเห็นเหตุผลของรัฐชัดขึ้นและรู้ว่าคำถามของเราถูกบันทึกไว้” ประโยชน์ด้านความโปร่งใสและการแข่งขัน จึงเริ่มปรากฏเป็นรูปธรรม ทว่าศักยภาพนี้ยังถูกจำกัดด้วยอุปสรรคเชิงโครงสร้างที่เชื่อมโยงกันหลายชั้น

3.1 ความเหลื่อมล้ำการเข้าถึงและภาระต้นทุนเข้าร่วมสูง

แม้จะมีการเฝ้าระวัง แต่ความเป็นจริงคือ SMEs และประชาชนจำนวนมากยัง “เข้าไม่ถึงสนาม” การยื่นเอกสารดิจิทัล การอ่านเงื่อนไขเชิงเทคนิค และการติดตามข้อมูลแบบกระจายบนหลายแพลตฟอร์ม สร้างต้นทุนเวลาและทักษะที่สูงเกินรับไหว หลายคนจึงยอมถอยตั้งแต่หน้าประตู โครงการจำนวนหนึ่งยังตั้งคุณลักษณะเฉพาะจนคู่แข่งแคบลง ส่งผลให้สัดส่วนผู้ยื่นรายเดียวสูงกว่าที่ควร ภาพรวมนี้สะท้อนปัญหาความเป็นธรรมเชิงกระจาย และโอกาสและข้อมูลไม่ได้กระจายเท่าเทียม ผลประโยชน์จากการแข่งขันจึงยังตกอยู่กับผู้เล่นที่ “มีทุนข้อมูลและทักษะ” มากกว่าคนอื่นและยังมีเรื่อง ภาพวะที่ผู้มีอำนาจตัดสินใจหรือผู้ปฏิบัติ “เพิ่มพฤติกรรมเสี่ยงหรือประมาท” เพราะตนไม่ต้องรับต้นทุนความเสียหายเต็มที่ (Moral hazard) เนื่องจากการคุ้มครองหรือการรับประกันจากผู้อื่น

3.2 กรอบกฎหมายรวมศูนย์และขั้นตอนไม่โปร่งใส (Centralized & Non-Transparent Procedures)

ผู้ให้ข้อมูลทั้งจากภาครัฐและภาคประชาชนต่างยอมรับว่า “ขั้นตอนเยอะ และไม่รู้ว่าไปถึงไหนแล้ว” ระเบียบยังเน้นกำกับภายใน มากกว่ารับรองสิทธิของสาธารณะให้เข้าถึงเหตุผลการตัดสินใจแบบตรวจสอบได้ ข้อมูลตลอดวงจรสัญญายังไม่เปิดครบตาม OCDS ช่องร้องเรียนไม่มี SLA ที่ชัดเจน และการตรวจสอบย้อนกลับไม่ครอบคลุมทุกจุดเปลี่ยน ขณะเดียวกัน การคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแสยังไม่สร้างความมั่นใจพอ เมื่อปะติดปะต่อทั้งหมดเข้าด้วยกัน จะเห็นต้นทุนธุรกรรมสูง ความไว้วางใจเชิงสถาบันต่ำ และความเป็นธรรมเชิงกระบวนการถูกบั่นทอน จนบางคนบอกว่า “อยากร่วม แต่ไม่แน่ใจว่าจะตอบกลับหรือปกป้องเราจริงไหม”

3.3 ช่องว่างขีดความสามารถและการสนับสนุน

หลายหน่วยงานและประชาชน “อยากใช้ข้อมูล แต่ใช้ไม่เป็น” การอ่านชุดข้อมูลขนาดใหญ่ การตีความตัวชี้วัดตรงแดง และการเรียกใช้ API ต้องอาศัยทักษะที่ยังไม่แพร่หลาย ยิ่งเมื่อข้อมูลบางส่วนไม่สอดคล้องหรืออัปเดตไม่ทันเวลา ความพยายามติดตามสัญญาจึงสะดุดเป็นระยะ วงจรแจ้งผลกลับผู้ร้องก็ยังไม่สม่ำเสมอภาพที่ได้คือ “รับรู้ประโยชน์สูง” แต่ “รู้สึกใช้ยาก” ทำให้ความร่วมมือจึงไม่ต่อเนื่องเท่าที่ควร

4. อภิปรายผลเชิงกฎหมายและการปฏิรูป (Legal Discussion and Reform)

การอภิปรายผลนี้มุ่งเชื่อมโยงข้อค้นพบเชิงภาคสนามกับกรอบนิติศาสตร์ การบริหารรัฐกิจ และเศรษฐศาสตร์การแข่งขัน เพื่อตอบคำถามสำคัญว่าเหตุใด “เจตนารมณ์การร่วมตรวจสอบของประชาชน” จึงยังไม่ออกมาเป็นกลไกถาวรในระบบจัดซื้อจัดจ้าง หลายถ้อยคำจากผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกสะท้อนภาพ

เดียวกันว่า “เราอยากเห็นเหตุผลของรัฐแบบตรวจสอบได้ และอยากรู้ว่าคำร้องของเราถูกพิจารณาอย่างไร” แต่กติกาปัจจุบันยังทำให้กระบวนการเหล่านี้เกิดขึ้นได้ยาก

4.1 ความไม่สอดคล้องระหว่างกฎหมายปัจจุบันกับหลัก CE-PPIM และ Integrity Justice

แม้หน่วยงานจำนวนมากพยายามสร้าง “กติกาภายใน” เพื่อคุ้มครองความเสี่ยง แต่เมื่อไรกรอบกฎหมายที่รับรองสิทธิและบทบาทของการมีส่วนร่วมของประชาชน กติกาเหล่านั้นจึงไม่อาจเติบโตเป็นวัฒนธรรมความสุจริตเชิงสถาบันได้ กฎหมายและระเบียบยังโน้มเอียงสู่แนวทางควบคุมแบบสั่งการ เน้นการกำกับภายใน มากกว่าการเปิดเผยข้อมูลและการมีส่วนร่วมที่ตรวจสอบได้ ซึ่งสวนทางกับหลัก CE-PPIM ที่ย้ำความสำคัญของห่วงโซ่ “ข้อมูลเปิดเผย รุก ผสานช่องทางมีส่วนร่วมของประชาชน สำทับด้วยการตอบสนองตามกำหนดเวลาของภาครัฐ จะทำให้ความรับผิดชอบเกิดขึ้นจริง

4.1.1 ความเป็นธรรมด้านการกระจาย (Distributive Justice)

ข้อจำกัดในการเข้าถึงข้อมูลเชิงรุกและต้นทุนทักษะดิจิทัลทำให้ผู้ประกอบการรายย่อย “เข้าไม่ถึงสนามแข่งขัน” อย่างเท่าเทียม เสี่ยงภาคสนามจึงเรียกร้องมาตรการที่ตรงจุด เช่น การแยกตลาดที่เหมาะสม ลดข้อกำหนดจำเพาะที่ปิดกั้นการแข่งขัน โปรแกรม onboarding สำหรับผู้ค้าใหม่ และการเปิดเผยข้อมูลตามมาตรฐาน OCDS ให้ค้นหา และวิเคราะห์ได้จริง ทั้งหมดนี้คือการ คืนความเสมอภาคด้านข้อมูลและโอกาสให้ตลาดจัดซื้อ

4.1.2 ความเป็นธรรมด้านขั้นตอน (Procedural Justice)

ความซับซ้อนของกระบวนการ การไม่แจ้งผลภายในกรอบเวลาที่ชัดเจน และการขาดความสามารถในการตรวจสอบย้อนกลับที่ครบถ้วน บั่นทอนความไว้วางใจเชิงสถาบัน ผู้ร้องจำนวนหนึ่งเล่าว่า “ไม่รู้ว่าจะไปถึงไหน” การปฏิรูปจึงต้องกำหนด SLA สำหรับการรับเรื่องและพิจารณาพร้อมทั้งแจ้งผลของข้อร้องเรียน หรือข้อเสนอแนะ เปิดเหตุผลการตัดสินใจในรูปแบบอ้างอิงได้ และบังคับใช้ร่องรอยดิจิทัลตลอดวงจรสัญญา เพื่อให้ “เห็น-ตาม-ทวน” เกิดขึ้นจริง

4.2 บทเรียนจากการเปรียบเทียบกฎหมายต่างประเทศ

หลักฐานเชิงเปรียบเทียบกับมาตรการและกฎหมายต่างประเทศบ่งชี้ตรงกันว่า ความสำเร็จในการยกระดับความสุจริตของระบบจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ มาจากฐานกฎหมายที่ทำให้ข้อมูลเปิดเผยใช้งานได้จริงควบคู่กับกลไกตอบสนองที่มีเชี่ยวชาญ

4.2.1 ยูเครนและสหราชอาณาจักร

ยูเครนพัฒนา ProZorro/DoZorro เปิดข้อมูลครบวงจรตาม OCDS พร้อมใช้ระบบ API และ แดชบอร์ดตรงแดง เพื่อให้ภาคประชาชนและสื่อร่วมสอดส่องการจัดซื้อของรัฐได้ทันเวลา สหราชอาณาจักรเองก็เผยแพร่ข้อมูลสัญญาผ่านแพลตฟอร์มกลางพร้อมมาตรฐานเปิด ช่วยลดการครอบงำตลาดโดยผู้ประกอบการรายเดียวและเพิ่มผู้ยื่นรายใหม่ ภาคสนามสะท้อนคล้ายกันว่า เมื่อมีการเปิดเผยข้อมูลทั่วถึง และสามารถตรวจซ้ำได้ คนจึงอยากเข้ามาแข่งขันในการประมูลและเฝ้าดูความโปร่งใส

4.2.2 สหภาพยุโรป

กรอบกฎหมายด้านการเยียวยา ซึ่งให้หน่วยงานชะลอการลงนามสัญญาหลังประกาศผล เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอุทธรณ์ภายในกรอบเวลาแน่นอน หลายประเทศในยุโรปยังยกระดับการคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแส และพัฒนาทะเบียนผู้ถือประโยชน์แท้จริงเชื่อมกับผู้รับจ้างรัฐ ทำให้การทวนสอบความขัดกันแห่งผลประโยชน์ทำได้จริง ไม่ใช่ทำแค่บนกระดาษ

4.3 การกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (Decentralization)

แม้กรอบการกระจายอำนาจเปิดทางให้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบริหารพัสดุได้ตามบริบทพื้นที่ แต่ในทางปฏิบัติ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังขาดความรู้จากส่วนกลาง ทั้งทรัพยากรข้อมูลเครื่องมือมาตรฐาน และความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เจ้าหน้าที่ด้านหน้าหลายรายบอกตรงกันว่า “อยากเปิดข้อมูล อยากติดตรงแดง แต่อยากได้แบบฟอร์มและตัวอย่างที่ใช้ได้เลย” การปฏิรูปจึงควรกำหนดอำนาจและหน้าที่ให้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ออกข้อบัญญัติด้านความโปร่งใสเชิงรุก จัดตั้งคณะผู้สังเกตการณ์อิสระ (รูปแบบ Integrity Pacts) ใช้ COI register ระดับสาธารณะ เชื่อมต่อข้อมูลตาม OCDS ผ่าน API กลาง และรับรอง SLA การตอบสนองต่อข้อร้องเรียนของประชาชน โดยส่วนกลางทำหน้าที่สนับสนุนชุดเครื่องมือมาตรฐาน (schemas, templates, audit-trail toolkit) งบประมาณฝึกอบรม และระบบติดตามผลแบบแดชบอร์ด เพื่อให้ท้องถิ่นทำได้จริง ไม่ใช่เพียงมีอำนาจบนตัวบทกฎหมาย

5. สรุปผลและข้อเสนอเชิงโมเดลเพื่อการนำไปใช้ (Operational Recommendations – Real-time CE-PPIM)

งานวิจัยนี้เสนอให้องค์กรหรือเจ้าของโครงการนำ CE-PPIM ไปใช้ทั้งระบบทันที โดยพึ่งพาเครื่องมือเหล่านี้ มาตรฐานข้อมูลการจัดซื้อจัดจ้างแบบเปิด (OCDS) ข้อตกลงระดับการให้บริการ (SLA) บันทึกการดำเนินการที่ตรวจสอบย้อนกลับได้ ข้อตกลงคุณธรรม ทะเบียนผลประโยชน์ทับซ้อน กฎหมายการคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแสเชื่อมเข้ากับแดชบอร์ดสาธารณะที่คนทั่วไปเข้าถึงและยืนยันตัวตนได้ เมื่อข้อมูลเหตุผลและการตัดสินใจ รวมถึงสถานะล่าสุดถูกแสดงแบบเรียลไทม์ ประชาชนจะ เห็นและเข้าใจ ส่งเสียงร้อง และได้รับคำตอบ โดยไม่ต้องรอการปรับปรุงกฎหมายใหม่

5.1 ภาพรวมการออกแบบแบบเรียลไทม์ (Real-time Design)

โดยการทำให้มี “หน้าแดชบอร์ดสาธารณะ” ที่รวมทุกเหตุการณ์ของวงจรจัดซื้อเป็นไทม์ไลน์อ่านง่าย แหล่งข้อมูลหลักมาจากระบบอีพรอเคียวร์เมนต์ซึ่งถูกแปลงเป็น OCDS อัตโนมัติ ฝั่งประชาชนและภาคธุรกิจเพียงลงทะเบียนและยืนยันตัวตน ก็สามารถอ่านข้อมูลได้ สามารถกดเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย พร้อมใส่เหตุผลสั้น ๆ และติดตามคำตอบตาม SLA ที่ระบุชัด ขณะเดียวกันหน่วยงานทำหน้าที่เผยแพร่ข้อมูลแต่ละเหตุการณ์ บันทึกการตรวจสอบติดตามย้อนกลับได้อัตโนมัติ ตอบกลับภายในกำหนดเวลาและ แบนหลักฐานจนปิดเรื่องเป็นบันทึกอ้างอิงได้ ส่วนผู้สังเกตการณ์อิสระในกรอบ ข้อตกลงคุณธรรมซึ่งเข้าถึงข้อมูลชุดเดียวกัน เพื่อตรวจสอบและรายงานของสาธารณะอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อ 2 การออกแบบกรอบเชิงปฏิบัติการ ช่องทางการมีส่วนร่วม โดยการลงทะเบียน, ยืนยันตัวตน, กดเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย การให้เหตุผลและติดตามคำตอบ ครอบคลุมขั้นตอนในวงจรจัดซื้อโดยวัดจากเครื่องมือระบบลงทะเบียนและยืนยันตัวตน

5.2 การมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการร่างและจัดทำ TOR (Stakeholder participation throughout all stages of TOR drafting and preparation)

ในช่วงแผนและร่าง TOR เราเผยแพร่ร่างเอกสาร เกณฑ์พิจารณา และไทม์ไลน์ในรูปแบบ OCDS พร้อมกล่อง “เหตุผลเชิงนโยบาย” ที่อ่านง่าย เปิดหน้าต่างรับความเห็นช่วงสั้น ๆ ที่กำหนดชัดและสรุปผลแบบเรียลไทม์ให้เห็นว่าประเด็นใดถูกนำไปปรับแล้ว ต่อมาเมื่อเปิดการประกวดราคา แดชบอร์ดจะแสดงคำถาม-คำตอบสาธารณะและสัญญาณแดงทันที เช่น สเปกกระบู่ยี่ห้อหรือเวลายื่นสั้นผิดปกติ เพื่อให้เจ้าของโครงการเห็นปัญหาและปรับแก้ได้ทันที เมื่อเข้าสู่การคัดเลือกและประกาศผล เหตุผลการตัดสินใจ

จะแสดงในรูปแบบที่เครื่องอ่านได้เพื่อให้คะแนนจากเกณฑ์ใดเท่าใด พร้อมช่วงเวลาอุทธรณ์ที่ทุกคนมองเห็น ตัวนับถอยหลังของ SLA ที่ชัดเจน จากนั้นในช่วงสัญญาและการปรับเปลี่ยน ทุกเวอร์ชันและเหตุผลจะอยู่หน้าเดียว ตรวจสอบย้อนกลับได้ด้วยระบบการตรวจสอบติดตามย้อนกลับได้อัตโนมัติ และประชาชนสามารถกด “ติดตามสัญญานี้” เพื่อรับการแจ้งเตือนอัตโนมัติ สุดท้ายในช่วงส่งมอบและติดตามผล เราแสดงสถานะงานจริงเทียบแผน รายจ่ายจริง ปัญหาและการแก้ไข และเปิดรับหลักฐานภาคประชาชน โดยแยกช่อง “แจ้งเบาะแสปลอดภัย” ออกจากการแสดงความเห็นทั่วไปและเชื่อมสู่กลไกคุ้มครองผู้แจ้ง ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อ 3 ซึ่งกำหนดชุดตัวชี้วัดและกลไกการติดตามและการประเมินผลโดยวัดจาก เครื่องมือแดชบอร์ดติดตาม งานจริงเทียบแผน รายจ่ายจริง ปัญหาและการแก้ไข

5.3 แดชบอร์ดสาธารณะและท่อข้อมูล (Public Dashboard & Data Pipeline)

แดชบอร์ดประกอบด้วยสี่ชั้นข้อมูลที่อัปเดตทันที ได้แก่ ภาพรวมการแข่งขันที่บอกจำนวนผู้ยื่น สัดส่วนผู้ยื่นรายเดียว การแบ่งลอต และระยะเวลาเย็นจริง คุณภาพข้อมูลที่สะท้อนความครบถ้วนและความทันเวลาตาม OCDS รวมถึงอัตราการแก้ไขหลังเส้นตาย ภาพการมีส่วนร่วมที่แสดงจำนวนความเห็นกับอัตราการตอบกลับตาม SLA และคะแนนความพึงพอใจหลังปิดเรื่อง และชั้นธงแดงเชิงรูปแบบที่ชี้ความเสี่ยง เช่น การเปลี่ยนสัญญาบ่อย ราคาชนะใกล้เคียงเพดาน หรือสเปกเฉพาะยี่ห้อ พร้อมปุ่มเปิดผลการจัดการธงแดงทุกครั้ง ส่วนท่อข้อมูลทำงานแบบเหตุการณ์ต่อเหตุการณ์ ข้อมูลไหลจากระบบอีพ็อกเคียวเมนต์ผ่านตัวแปลง OCDS ไปยัง API หรือเว็บสูก แล้วจึงปรากฏบนแดชบอร์ด โดยทุกเหตุการณ์ถูกปิกเวลา ผู้บันทึก และเหตุผลไว้เพื่อเป็นการตรวจสอบย้อนกลับอัตโนมัติซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อ 4 ซึ่งได้เสนอโครงสร้างระบบที่ยกระดับให้เป็นมาตรฐานกลาง ได้แก่ แดชบอร์ดสาธารณะ และข้อมูล OCDS ซึ่งสามารถบันทึกและตรวจสอบย้อนกลับได้ โดยวัดจากเครื่องมือแดชบอร์ดติดตามสาธารณะ

5.4 ตัวชี้วัดและกรอบเวลาแบบใช้งานจริง (KPIs)

เราเริ่มจากเป้าหมายสั้นที่จับต้องได้ภายในหนึ่งไตรมาส ได้แก่ การเพิ่มผู้ยื่นเฉลี่ยต่อโครงการให้ไม่น้อยกว่าสามรายและลดสัดส่วนผู้ยื่นรายเดียวลดลงอย่างน้อย 10% การคงอัตราความครบถ้วนของเอกสารตามเส้นตายให้ได้อย่างน้อย 95% การตอบกลับข้อคิดเห็นและข้อร้องเรียนให้ได้ตาม SLA อย่างน้อย 85% พร้อมยกระดับคะแนนความพึงพอใจหลังปิดเรื่องให้อยู่เหนือ 4.2 จาก 5 และการกดยธงแดงรูปแบบเดิมให้ลดลงอย่างน้อย 10% โดยทุกเหตุการณ์ต้องมีบันทึกเหตุผลและการแก้ไขที่อ้างอิงได้ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อ 4 เพราะการกำหนด KPI หรือเกณฑ์ขั้นต่ำแบบใช้ได้จริงเป็นแกนมาตรฐาน ที่หน่วยงานอื่นนำไปใช้เทียบเคียงและขยายผลได้ด้วยโดยวัดจากเครื่องมือด้านการติดตามและประเมินผล

5.5 การยืนยันตัวตนและความเป็นส่วนตัวรวมถึงความปลอดภัยของผู้ให้ข้อมูล

การยืนยันตัวตนใช้แนวการตรวจสอบย้อนกลับและความรวดเร็วตามความเสี่ยงของแต่ละขั้นตอน เช่น อีเมล รหัส OTP สำหรับกรณีที่จำเป็นเท่านั้น และแยกความชัดเจนระหว่างพื้นที่แสดงความเห็น หรือโหวตกับช่องทางแจ้งเบาะแสที่ได้รับการปกป้องขั้นสูง ทั้งหมดรองรับด้วยนโยบายความเป็นส่วนตัวที่สั้น กระชับ และอ่านเข้าใจได้ในหน้าเดียว ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อ 1 ในแง่การลดแรงจูงใจและลดโอกาสทุจริตผ่านการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้คนกล้าให้ข้อมูล และมีความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยวัดจากเครื่องมือการยืนยันตัวตน

เอกสารอ้างอิง

- กรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง. (2563). *แนวปฏิบัติ/คู่มือการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ (ฉบับปรับปรุง)*. กรุงเทพฯ: กรมบัญชีกลาง.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2560). *พระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560*. กรุงเทพฯ: สำนักงานราชกิจจานุเบกษา.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2560). *คำอธิบายสาระสำคัญของพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2562). *แนวทางส่งเสริมความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ*. กรุงเทพฯ: ป.ป.ช.
- Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216–224. <https://doi.org/10.1080/01944366908977225>
- International Association for Public Participation (IAP2). (2018). *IAP2 spectrum of public participation*. <https://www.iap2.org>
- International Organization for Standardization. (2016). *ISO 37001: Anti-bribery management systems — Requirements with guidance for use*. ISO.
- OECD. (2015). *OECD recommendation of the council on public procurement*. OECD Publishing. <https://www.oecd.org/gov/public-procurement/recommendation>
- OECD. (2016). *Preventing corruption in public procurement*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264265820-en>
- Open Contracting Partnership. (2019). *Red flags in public procurement: A practitioner's guide*. <https://www.open-contracting.org>
- Open Contracting Partnership. (2020). *Open Contracting Data Standard (OCDS) documentation (v1.1)*. <https://standard.open-contracting.org>
- Open Government Partnership. (2019). *A guide to open government and public procurement transparency*. Open Government Partnership.
- Transparency International. (2016). *Integrity pacts: A how-to guide from practitioners*. Transparency International. <https://www.transparency.org>
- UNCITRAL. (2011). *Model law on public procurement*. United Nations Commission on International Trade Law. <https://uncitral.un.org>
- United Nations Office on Drugs and Crime. (2004). *United Nations Convention against Corruption (UNCAC)*. United Nations. <https://www.unodc.org/unodc/en/corruption/convention.html>
- World Bank. (2016). *Procurement regulations for IPF borrowers*. World Bank Group. <https://www.worldbank.org>
- World Bank. (2017). *Benchmarking public procurement 2017: Assessing public procurement regulatory systems in 180 economies*. World Bank Group.